

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی البرز

مجمع آموزشی درمانی امام علی (ع)

اخلاق پزشکی و راه‌نمای رفتار حرفه‌ای پزشکی

۱۳۹۵

مقدمه:

اخلاق پزشکی یا Medical ethics سیستمی از اصول و قواعد اخلاقی است که ارزش ها و قضاوتها را در حوزه پزشکی بکار می گیرد. بعنوان یک رشته علمی، اخلاق پزشکی کاربردهای عملی خودش را در موقعیت های بالینی همزمان با کار روی تاریخ، فلسفه، الهیات و جامعه شناسی در برمی گیرد.

معیارها و ارزش ها در اصول اخلاق پزشکی:

چارچوب رایج در تحلیل اخلاق پزشکی روش بکارگیری " اصول ۴ گانه " است که توسط تام بیوچامپ و جیمز چیلدرس در کتابشان بنام قوانین « اصول اخلاق زیستی پزشکی » فرض مسلم دانسته شده است. این روش، ۴ اصل اخلاقی اولیه و ساده را شناسایی می کند که در تعامل با یکدیگر سنجیده و داوری می شوند و توجه فرد را به سمت حدود و وسعت کاربردهای جلب می کنند. این چهار اصل عبارتند از:

- ۱- احترام به خود مختاری و استقلال فردی یعنی بیمار حق دارد روش درمان خود را انتخاب کند یا از آن امتناع کند.
- ۲- سود رسانی یعنی فرد شاغل در این حوزه باید به نفع بیمار و سود او عمل کند.
- ۳- عدم ضرر رسانی یعنی به فرد آسیبی وارد نشود.
- ۴- عدالت یعنی در مسائل مربوط به توزیع منابع بهداشتی درمانی کمیاب و تصمیم گیری در مورد اینکه چه کسی چه درمانی را دریافت می کند، عدالت و انصاف و برابری رعایت گردد.

اخلاق و پزشکی به شکلی جدایی ناپذیر به یکدیگر پیوند خورده اند. هر پزشکی پیش از شروع به کار قسم نامه ای امضا می کند که او را به رعایت اصولی ملزم می سازد. محور و رکن نخست حرفه پزشکی، ارتباط پزشک با خدا و وجدان خود است و فقط در چند حرفه معدود مانند قضاوت، چنین وضعیتی وجود دارد و به همین علت است که سوگندنامه به عنوان یک موضوع جدی در پزشکی مطرح می شود. در میان مشاغل مختلف، پزشکی به نوعی منحصر به فرد است، چرا که مستقیم با جان آدمی مرتبط است. به همین دلیل، اخلاق جزیی جدایی ناپذیر از علم پزشکی تلقی می شود. در حال حاضر نیز قوانین و بیانیه های متعددی برای هدایت رفتارها و روش های حرفه ای پزشکی تدوین شده است.

جایگاه ویژه حرفه پزشکی در نظر آحاد مردم که آن را از سایر مشاغل متمایز و اعضای آن را قابل اعتماد و شریف می شمارند، در گرو پذیرش ارزش های حرفه ای پزشکی و التزام به رفتار حرفه ای برخاسته از این ارزش ها است. تدوین موازین رفتار حرفه ای پزشکی، اظهار شفاف ارزش های بنیادین حرفه پزشکی است که سلامت بیماران را در اولویت قرار داده و ضامن اعتماد عمومی به این حرفه است.

اعضای هیئت علمی، دانشجویان و دستیاران دانشگاه علوم پزشکی البرز، به عنوان بخشی از اعضای جامعه پزشکی ایران که در نهاد آموزشی علوم پزشکی کشور فعالیت دارند، ضمن اعلام تعهد به انجام تمامی تکالیف قانونی خویش، در راستای حفظ کمال ۱ و منزلت این حرفه و با لحاظ نمودن ارزش های والای اسلامی و فرهنگ ارزشمند ایرانی، خود را ملزم می دانند با همکاران و بیماران همان گونه برخورد نمایند که دوست دارند با آن ها برخورد شود و به رعایت مفاد این راهنما پای بند بوده و منتهای تلاش خود را در اجرا و ترویج آن در جامعه پزشکی به عمل خواهند آورد.

فصل اول: نوع دوستی

هر یک از اعضای جامعه پزشکی دانشگاه علوم پزشکی البرز:

۱. منافع و مصالح بیمار را محور تصمیمات پزشکی می‌داند و آن را بر امور و منافع شخصی خود ترجیح می‌دهد. در ملاحظات مربوط به ایمنی، هر یک از اعضای جامعه پزشکی حق دارد از تمهیدات لازم ایمنی برخوردار شود.
۲. در راستای مراقبت از بیمار، برای گوش دادن به مشکلات و نگرانی‌های او و پاسخ به سؤالات وی، وقت کافی و متناسب صرف می‌کند.
۳. دلسوزانه در جهت رفع نگرانی، ترس و رنج بیمار تلاش می‌کند و به بیمار و خانواده‌اش آگاهی و امید واقع‌بینانه می‌بخشد.
۴. در صورت ناتوانی مالی بیمار، از ارائه خدمات حیاتی به وی امتناع نمی‌کند.
۵. در صورت نیاز فوری جامعه به خدمات پزشکی در هنگام بروز سوانح و حوادث، با حداکثر توان خود همکاری می‌کند.
۶. به همکاران و سایر اعضای تیم ارائه دهنده خدمات در رفع مشکلاتی که برای آن‌ها در زمینه رفتار حرفه‌ای، عملکرد بالینی و سلامتشان پیش می‌آید، کمک می‌کند و به ایشان در مسایل آموزشی و پژوهشی در حد توان خود، یاری می‌رساند.

فصل دوم: شرافت و درستکاری

هر یک از اعضای جامعه پزشکی دانشگاه علوم پزشکی البرز:

۱. در کردار، گفتار و نوشتار (نظیر گواهی‌ها، گزارش‌ها و تکالیف) صداقت و امانت‌داری را رعایت می‌کند.
۲. در صورت بروز خطای پزشکی، ضمن پذیرش مسئولیت، خود را متعهد به پاسخ‌گویی به بیمار و مقامات مسئول دانسته و در جهت اصلاح آثار آن اقدام می‌کند. همچنین تجربیات خود را در این زمینه به همکارانش انتقال می‌دهد.
۳. اگر از توانایی و مهارت لازم برای انجام مراقبت‌های بیمار برخوردار نیست، از همکاران خود کمک می‌گیرد و بیمار را نیز از این موضوع آگاه می‌سازد.
۴. خارج از مهارت علمی و عملی خود اطلاعاتی ارائه نمی‌کند و اگر از او این‌گونه اطلاعات خواسته شد، آنان را به منابع یا اشخاص خبره راهنمایی می‌کند.
۵. تا زمانی که بیمار برای مراقبت‌های خود به او احتیاج دارد، از برقراری هرگونه ارتباط عاشقانه با وی و همراهانش اجتناب می‌کند.
۶. از جایگاه خود به عنوان درمانگر برای بهره‌جویی جنسی، اقتصادی و اداری از بیمار و همراهانش استفاده نمی‌کند.
۷. معاینات حساس بیمار غیرهمجنس را حتی‌المقدور و با جلب رضایت بیمار در حضور پرسنل همجنس یا همراه بیمار انجام می‌دهد.
۸. از هرگونه مشاجره لفظی و برخورد فیزیکی اجتناب می‌کند. در مواقع مواجهه با خشونت‌های خدمت‌گیرندگان جهت رفع خطر و ممانعت از ورود آسیب به خود و دیگران، تا حد امکان از مقابله فیزیکی امتناع می‌ورزد و مورد را به انتظامات اطلاع می‌دهد.
۹. موقعیت تعارض منافع خود را شفاف اعلام کرده و آن را در جهت تأمین منافع سلامتی بیماران مدیریت می‌کند. از جمله:

- در مواجهه با تبلیغات صنایع و شرکت‌های دارویی و تجهیزات پزشکی، با رعایت منزلت و جایگاه حرفه پزشکی، فقط به منافع بیماران توجه می‌نماید و منافع شخصی خود را دنبال نمی‌کند.
- از مشارکت در برنامه‌هایی که در جهت تأثیر نهادن بر رفتار پزشکان با اهداف تجاری شرکت‌ها یا صنایع دارویی برگزار می‌شوند، خودداری می‌کند.
- از پذیرش هدایای غیرمستعارف صنایع و شرکت‌های دارویی و تجهیزات پزشکی و بیماران که منجر به تعارض منافع می‌شود، خودداری می‌کند.
- در ارجاع بیمار، تنها منافع او را در نظر گرفته، هیچ‌گاه بیماری را به خاطر منافع شخصی از مرکز دانشگاهی به مراکز درمانی دیگر نمی‌فرستد.
- در ازای ارجاع بیمار، وجه یا امتیازی دریافت یا پرداخت نمی‌کند.
- در معرفی آزمایشگاه، داروخانه، مراکز تشخیص درمانی و یا تجهیزات پزشکی به بیمار، تنها مصالح بیمار را در نظر می‌گیرد و در صورت وجود تعارض منافع، آن را اظهار می‌کند.
- علی‌رغم خستگی، فشارهای شغلی و مشکلات شخصی، صبوری می‌نماید و آرامش خود را در مواجهه با بیمار، همراهان وی و همکاران حفظ می‌کند.
- الکل، مواد مخدر و روان‌گردان مصرف نمی‌کند و از استعمال دخانیات در محیط‌های بالینی و آموزشی پرهیز می‌نماید.
- شأن حرفه پزشکی و دانشگاه را در پوشش و رفتار خود در محیط‌های بالینی و دانشگاهی رعایت می‌کند. در این راستا خود را ملزم به رعایت ضوابط مربوطه می‌داند.
- از تحمیل هزینه بی‌مورد به بیمار یا سازمان‌های پرداخت کننده و اتلاف منابع سلامت می‌پرهیزد.
- از اختیارات و امکانات نظام سلامت سوء استفاده نمی‌کند.
- تحت هیچ شرایطی از مقام و قدرت خود سوء استفاده نمی‌کند.
- ضوابط و مقررات و راهنماهای اخلاق در آموزش را در تمام امور آموزشی رعایت می‌کند. از جمله:
- در آزمون‌ها، ارزشیابی‌ها، شرکت در برنامه‌های آموزشی (از جمله کشیک و آنکالی) و سایر مسئولیت‌های آموزشی و بالینی درستکاری را رعایت می‌کند.
- ضمن معرفی نام و جایگاه حرفه‌ای خود، از بزرگ‌نمایی یا کوچک‌نمایی جایگاه خود نزد مراجعین پرهیز می‌کند.
- مراقبت از بیمار را فدای یادگیری، آموزش و پژوهش نمی‌کند و برای آموزش و پژوهش هیچ‌گاه فردی را در موقعیتی که برای او خطر غیرقابل قبول دارد، قرار نمی‌دهد و اقدام یا هزینه بی‌مورد به بیمار تحمیل نمی‌کند.

۱۰. از تحمیل اموری که ارزش مراقبتی و آموزشی ندارد، به فراگیران اجتناب می‌کند.

۱۱. از آموزش دانسته‌های خود به فراگیران، همکاران و سایر اعضای تیم ارائه دهنده خدمات سلامت دریغ نمی‌ورزد.

۱۲. در کلیه امور پژوهشی، ضوابط و راهنماهای عمومی و اختصاصی اخلاق در پژوهش را رعایت می‌کند. از جمله:

۱۳. از کلیه شرکت‌کنندگان در پژوهش‌ها رضایت آگاهانه می‌گیرد و هزینه‌های پژوهشی را به آن‌ها تحمیل نمی‌کند.

۱۴. از هرگونه فریبکاری و سرقت علمی ۳ در گزارشات و مقالات خود اجتناب می‌ورزد.

۱۵. نتایج تحقیقات و طرح‌های خود را صادقانه و با دقت گزارش می‌کند.

فصل سوم: عدالت

هر یک از اعضای جامعه پزشکی دانشگاه علوم پزشکی البرز:

۱. در امر درمان و آموزش و پژوهش، از هرگونه تبعیض براساس سن، جنسیت، سواد، ملیت، قومیت، نژاد، زبان، اعتقادات، پیشینه کيفری و وضعیت اقتصادی - اجتماعی اجتناب می‌نماید.
۲. در مراقبت از گروه‌های آسیب‌پذیر (نظیر افراد کم‌توان ذهنی یا جسمی، کودک، اشخاص با اختلال هوشیاری، بیمار روانی و ...) همانند سایر بیماران، به کیفیت و جامعیت خدمات و احترام به حقوق و شأن بیمار توجه مناسب نشان می‌دهد.
۳. به افراد مبتلا به بیماری‌های خاصی که انگ اجتماعی محسوب می‌شوند یا خطر انتقال دارند، با رعایت ضوابط و اصول ایمنی همانند سایر بیماران، خدمت‌رسانی می‌کند.
۴. در مورد همکاران و سایر کارکنان، عادلانه رفتار می‌کند و در حل اختلافات با رعایت شأن و کرامت انسانی تمام افراد درگیر تلاش می‌کند.
۵. در ارزیابی فراگیران، همکاران و سایر کارکنان، از معیارها و ابزارها منصفانه استفاده می‌کند و از سوگیری اجتناب می‌ورزد.
۶. در آموزش سطوح مختلف فراگیران، عدالت را رعایت می‌نماید.

فصل چهارم: احترام

هر یک از اعضای جامعه پزشکی دانشگاه علوم پزشکی البرز:

۱. برای اقدامات تشخیصی، درمانی، آموزشی و یا پژوهشی اطمینان می‌یابد که اطلاعات لازم به نحو قابل فهم به بیمار یا سرپرست وی (در مواردی که بیمار فاقد ظرفیت تصمیم‌گیری است) ارائه شده است و جز در موارد تهدید کننده حیات که امکان اخذ رضایت از بیمار نیست، با رضایت بیمار یا سرپرست وی عمل می‌کند.
 ۲. در اخذ رضایت، اطلاعات لازم در رابطه با انواع روش‌های تشخیصی - درمانی را با بیانی قابل فهم به بیمار یا سرپرست او ارائه می‌نماید و به حق انتخاب وی احترام می‌گذارد.
 ۳. با بیمار و خانواده او با احترام و هم‌دلی و حفظ کرامت انسانی رفتار می‌کند و در صحبت با ایشان درخصوص بیماری و مرگ، ملاحظات و حساسیت‌های مربوطه را در عین حقیقت‌گویی رعایت می‌کند.
 ۴. در صورت درخواست بیمار برای دریافت نظر پزشکان دیگر، این حق را برای بیمار محترم شمرده و فرآیند اجرای این مشاوره را تسهیل می‌نماید.
 ۵. به حریم خصوصی ۴ بیماران احترام می‌گذارد و بیمار را جز با اجازه وی در حضور سایر افراد ویزیت نمی‌کند.
 ۶. به باورها و عقاید بیمار از هر قومیت، مذهب و فرهنگی احترام می‌گذارد.
 ۷. هنگام صحبت با همکاران درباره بیماران، به رعایت و حفظ شأن و کرامت انسانی بیمار، حتی در غیاب وی توجه دارد.
 ۸. رازداری را درباره اطلاعات بیمار رعایت می‌کند و از مطرح ساختن اطلاعات هویتی بیمار، به گونه‌ای که موجب نقض تعهد رازداری شود، پرهیز می‌کند.
- جز در مواردی که قانون تصریح کرده است، اطلاعات بیمار را در اختیار افراد خارج از تیم مراقبت او قرار نمی‌دهد.

- فقط در مواقع ضروری که مرتبط با امور سلامت بیمار است و در حد ضرورت به جست‌وجوی اطلاعات شخصی بیماران می‌پردازد.

۹. برای اجساد بیماران، پس از مرگشان و اجسادى که برای تشریح و یادگیری استفاده می‌شود، احترام قائل است.
۱۰. در حضور بیماران و همراهان، از تصمیمات سایر همکاران انتقاد نمی‌کند و صرفاً در صورت درخواست بیمار، بدون قضاوت در مورد عملکرد همکاران، راه‌های قانونی پیگیری را معرفی می‌نماید.
۱۱. به نقش و مهارت سایر همکاران، اعم از پزشک یا سایر حرفه‌ها در مراقبت از بیمار احترام می‌گذارد و ارتباط مؤثر و محترمانه‌ای با آن‌ها برقرار می‌سازد.
۱۲. با همکاران، رفتاری توأم با احترام، صبر و رعایت شأن و کرامت انسانی آن‌ها دارد.
۱۳. نسبت به معلمان و افراد باسابقه‌تر از خود، با احترام و حق‌شناسی رفتار می‌کند.

فصل پنجم: وظیفه شناسی

هر یک از اعضای جامعه پزشکی دانشگاه علوم پزشکی البرز:

۱. قوانین و مقررات حرفه‌ای پزشکی و ضوابط دانشگاهی را رعایت می‌کند.
۲. در چارچوب وظایف و اختیارات خود عمل می‌نماید.
۳. وظایف آموزشی خود را نسبت به فراگیران، همکاران، بیماران و اعضای جامعه مسئولانه انجام می‌دهد.
۴. همیشه در بیمارستان نشان شناسایی‌اش را در محل قابل دید لباس خود نصب می‌کند.
۵. در انجام کامل و به موقع وظایف و مسئولیت‌های خود در مهلت مقرر، مسئولانه رفتار می‌کند. بویژه در مواقع موظف در دسترس است و به فراخوان‌ها به سرعت پاسخ می‌دهد.
۶. نسبت به وقت بیماران، همکاران و دانشجویان اهمیت قائل می‌شود و مسئولانه عمل می‌کند.
۷. پس از اتمام نوبت کاری خود، از رها نشدن بیمار و انتقال مسئولیت مراقبت از وی به شخص واجد صلاحیت دیگر، اطمینان حاصل می‌کند.
۸. روند مراقبت از بیماران را پیگیری می‌نماید و از ارائه اطلاعات لازم برای ادامه مراقبت از آنها پس از ترخیص اطمینان حاصل می‌نماید.
۹. با سایر اعضای تیم ارائه دهنده خدمات سلامت، همکاری به موقع و مناسبی دارد، تا طرح درمانی یکپارچه و مستمری برای بیمار ارائه گردد.
۱۰. در صورت بروز بیماری یا ناتوانی جسمی و روانی و مشکلات شخصی که در طبابت وی اختلال ایجاد می‌کند یا بیمار را در معرض خطر قرار می‌دهد، درخواست کمک خواهد کرد و طبق ضوابط، مسئول ذی‌ربط را مطلع می‌گرداند.
۱۱. خطای پزشکی خود را صادقانه و دقیق به مرجع تعیین شده در مرکز درمانی گزارش می‌دهد.

۱۲. به منظور جلوگیری از آسیب به بیمار و کمک به همکار، اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردان‌ها، اختلالات روانی و ناتوانی‌های همکاران که محل انجام وظایف محوله آن‌ها باشد را در مورد پزشکان و فراگیران پزشکی به دانشکده پزشکی و درخصوص پرسنل به مرجع ذی‌صلاح در مرکز درمانی مربوطه، گزارش می‌کند.

۱۳. در صورت مشاهده خطای پزشکی همکار، موضوع را با وی مطرح می‌سازد و به او در کنترل آسیب وارد شده و اظهار خطا به بیمار و یا مرجع ذی‌صلاح کمک می‌کند.

۱۴. سوء رفتارهای حرفه‌ای ۵ همکارش را در صورت جدی نبودن، به خود فرد بازخورد می‌دهد و در صورت جدی بودن یا عدم اصلاح رفتار، طبق شیوه‌نامه مربوطه گزارش می‌کند. ۶

فصل ششم: تعالی

هر یک از اعضای جامعه پزشکی دانشگاه علوم پزشکی البرز:

۱. در تمام طول عمر حرفه‌ای از یادگیری و ارتقاء علمی و عملی خود دریغ ننموده و فرصت کافی به این امر اختصاص می‌دهد.
۲. درباره عملکرد خود تأمل ۷ می‌کند و از تجربیات خود درس می‌گیرد.
۳. نظر همکاران و نظرات دریافت شده بیماران را نسبت به رفتارهای حرفه‌ای و توانمندی‌های خود جویا می‌شود و روی آن‌ها تأمل کرده و به نحو سازنده‌ای از آن‌ها بهره می‌برد.
۴. در بحث با همکاران، استدلال منطقی را می‌پذیرد و از ستیزه‌جویی در بحث و انتقاد مخرب و بی‌اساس با آن‌ها می‌پرهیزد.
۵. بازخورد همکاران و بیماران نسبت به رفتار فراگیران را به نحو صحیحی به آن‌ها ارائه می‌دهد.
۶. به همکاران و سایر اعضای تیم ارائه دهنده خدمات سلامت، راهنمایی روشن و بازخورد به موقع داشته و از پیشنهادات سازنده برای ارتقاء عملکرد ایشان استفاده می‌کند.
۷. شیوه زندگی شامل عادات روزانه، تفریحات، تغذیه، رعایت راه‌های پیشگیری از بیماری و غیره را در جهت ارتقاء سلامت جسمانی، روانی و اجتماعی خود تنظیم می‌کند.
۸. خود را نسبت به ارتقاء کیفیت محیط درمانی و آموزشی مسئول می‌داند و علاوه بر اعلام نظرات خود در جهت ارتقاء کیفیت، با سیستم‌های نظارتی، ارزشیابی و اعتبار بخشی، همکاری مؤثر دارد.
۹. با فرآیند ارزیابی‌های رسمی که از سوی دانشگاه یا سایر مراجع ذی‌صلاح از وضعیت سلامت، رفتار و عملکرد وی انجام می‌شود، نهایت همکاری را به عمل می‌آورد.
۱۰. در صورتی که از جریان‌های اداری بیمارستان شکایتی دارد، به دفتر حاکمیت بالینی بیمارستان رجوع می‌کند.

واژه نامه

- ☐ **اعضای جامعه پزشکی:** در این سند منظور پزشکان عضو هیئت علمی، دستیاران گروه‌های پزشکی و دانشجویان پزشکی است.
- ☐ **تعارض منافع:** موقعیتی که احتمال می‌رود هدف اولیه حرفه، تحت تأثیر منافع فردی یا گروهی فرد تصمیم گیرنده، به طور نامناسبی تحت تأثیر قرار گیرد.
- ☐ **تعالی:** حفظ و ارتقاء دانش، توانمندی و مسئولیت‌پذیری حرفه‌ای
- ☐ **خطای پزشکی:** انجام یا عدم انجام اقدامی که پتانسیل ایجاد صدمه برای بیمار دارد و این اقدام یا عدم اقدام در قضاوت همکاران خبره، اشتباه قلمداد می‌شود.
- ☐ **سرقت علمی:** استفاده از تمامی یا قسمتی از مطالب یا ایده‌های منتشر شده یا منتشر نشده فرد یا افراد دیگر، بدون ذکر منبع به روش مناسب یا کسب اجازه در موارد ضروری.
- ☐ **مصالح بیماران:** تأمین سلامت بیمار با لحاظ تحمیل کمترین عارضه، زحمت، هزینه و اتلاف وقت.
- ☐ **هدایای غیرمتعارف:** هدایایی که اطلاع از دریافت آن‌ها برای عموم مردم شائبه تأثیرپذیری پزشکان از شرکت‌های ارائه دهنده هدایا را ایجاد کند و اعتماد به حرفه را خدشه‌دار سازد.
- ☐ **معاینات حساس:** معاینه بخش‌های خصوصی بدن (بر حسب فرهنگ بیمار) بویژه پستان، مقعد و دستگاه تناسلی.
- ☐ **سوء رفتار حرفه‌ای:** نقض عائدانه قوانین یا استانداردهای رفتار حرفه‌ای.
- ☐ **مراقبت‌های حیاتی:** مراقبت‌های فوری و ضروری برای حفظ حیات یا پیشگیری از نقص عضو یا قطع اندام در موقعیت حاد و اورژانس.

منبع:

- www.tums.ac.ir
- www.iums.ac.ir

